

Ünite 10: Turizmin Etkileri

Giriş

Turizm faaliyetlerinin başlangıcından itibaren önemli gelişmeler göstermiş bu gelişim belli alanlarda bazı etkilere neden olmuştur. 1960'lı yıllarda daha çok 1990'lı yıllarla birlikte günümüze kadar ekonomik perspektifin sosyal, kültürel ve çevresel yapı üzerinde de etkili olduğu görülmüştür. Bu etkiler olumlu olduğu kadar olumsuz etkiler de yaratmıştır. Özellikle kitle turizminin yaratmış olduğu etki ve plansız turizm faaliyetlerinin olumsuz etkileri görülmektedir. Bilim insanlarının çoğu zaman konuları; sosyoekonomik çevre, sosyokültürel çevre, sosyal çevre ve ekonomik çevre olarak ele aldığı göz ardı edilmemelidir. Genel anlamda ise ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkiler olarak incelenmektedir.

Turizmin Ekonomik Etkileri

Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri

Önemli bir ekonomik faaliyet olarak görülen turizm küresel Gayrisafi Yurt İçi Hasılanın (GSYİH) %10,3'ünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla turizm sektörünün ekonomik anlamdaki büyüklüğü yadsınmaz. Türkiye İstatistik Kurumuna (TÜİK) göre 2019 yılında toplamdaki turizm gelirleri 34 milyar 520 milyon 332 bin dolar olarak belirlenmiştir. Turizmin toplam ihracat içindeki payı yaklaşık %19 civarında olup turizm ülkemiz için önemli bir sektör olma özelliğini korumaktadır. Türkiye'nin toplam turizm gelirlerinin %64'ünü yabancı turistlerin harcamaları, %36'sını ise yerli turistlerin harcamaları oluşturmaktadır. Türkiye'nin turizm gelirlerinin %86'sını boş zamanın değerlendirilmesi kapsamında tatil amaçlı yapılan seyahatler, geri kalan %14'lük kesimini ise iş amaçlı yapılan seyahatler oluşturmaktadır. Türkiye'de pek çok destinasyon turistik belde özelliğini taşımakta ve geçimini turizme dayandırmaktadır.

Turizmin bölgesel katkıları istihdamı artırması, döviz girdisi sağlama ve ekonomiyi canlandırması olarak sıralanabilir. Başlıca olumlu ekonomik etkileri dendiğinde ise ödemeler dengesine katkısı, gelirleri artırma, istihdama katkı, bölgesel kalkınma, altyapı ve üstyapıyı geliştirme etkilerine sahip olduğu söylenebilir.

Ödemeler dengesi bir ülkenin diğer ülkeler ile belli bir dönemde yapmış olduğu ekonomik işlemlerin kaydedildiği bir finansal tablo olarak değerlendirilebilir. Diğer bir ifade ile bir ülke ile diğeri arasındaki parasal işlemlerin kayıdır. Turizmin ödemeler dengesi üzerindeki etkisi, en bilinen ekonomik etkilerden biri olarak kabul edilmektedir. Yabancı turistler ayrıca ülke içinde satın aldıkları ürün ve diğer hizmetlere döviz bozdurarak ödeme yapmakta, bunun da ödemeler dengesi üzerinde olumlu etkisi olmaktadır. Ödemeler dengesine katkının yanında, turizm ülke içindeki gelirlere olumlu etkisi açısından ayrıca değerlendirilmektedir. Devletin gelirlerini artırmada turizmin doğrudan, dolaylı ve uyarıcı etkileri bulunmaktadır. Doğrudan etki, devletin bu hizmetten ötürü elde ettiği vergi gelirlerinden oluşmaktadır. Dolaylı etki ise turistlere sağlanan mal ve hizmetlerden alınan vergi ve

harçlardan kaynaklanmaktadır. Turizm endüstrisinde çalışanların elde ettikleri gelirleri buldukları turistik yörede harcamalarından kaynaklan etki ise uyarıcı etkisidir.

Olumlu etkiler arasında bahsedilmesi gereken bir diğer konu çarpan etkisidir. Çarpan (çoğaltan) etkisi yatırım harcamalarındaki meydana gelecek bir değişimin, millî gelirden yaratacağı katkı veya etki olarak ifade edilebilir. Örneğin gelen yerli ve yabancı turistlerin barınma gereksiniminden dolayı inşaat, yeme ve içme gereksinimlerinden dolayı tarım, bu yiyeceklerin depolanması ve hazırlanmasıyla ilgili cihaz ve ekipmanlardan dolayı sanayi ve döviz akışlarının bankalar tarafından sağlanmasından dolayı hizmetler sektöründen (ve ilişkili diğer sektörlerden) doğrudan ve dolaylı olarak girdi sağlamaktadır.

Turizmin istihdama katkısında da yine doğrudan, dolaylı ve uyaran etkisinden bahsedilmektedir. İstihdamı artırmada doğrudan etkisi, turizm sektöründe doğrudan çalışan iş gücünden oluşmaktadır. Doğrudan turizm işletmesinde çalışanlar bu grupta değerlendirilir. İstihdamı artırmada dolaylı etkisi, turizm sektörünün gelişmesine bağlı olarak o destinasyonda hizmet veren ve doğrudan turizm ile ilgili olmayan işletmelerin yaptıkları istihdamdan kaynaklanmaktadır. Örneğin turistik destinasyonda açılacak olan alışveriş merkezlerinin inşasında çalışan işçiler ve bu merkez açıldıktan sonra orada çalışan işçiler bu kapsamda değerlendirilebilir. Uyarılmış etkisi ise turizm endüstrisinde çalışanlara yönelik hizmet veren işletmelerin sağladıkları istihdamdan kaynaklanmaktadır. Örneğin turizm sektörü çalışanlarının barınma, yemek, giyim ve boş zaman değerlendirme gereksinimlerini karşılamak adına sağlanan istihdam bu kapsamda ele alınabilir.

Bölgesel kalkınmayı sağlama turizmin olumlu ekonomik etkilerindedir. Turizm bu gibi gelişmemiş veya az gelişmiş bölgelerin kalkınmasında, alternatif bir sektör olabilmektedir. Tarım ve sanayinin gelişemediği bazı bölgelerde turizm kurtarıcı rolü üstlenmektedir. Turizm sektörünün belirli bir bölgede gelişimi, yerel girişimciler ile turizm sektörünün diğer büyük aktörleri arasındaki sıkı iş birliğine bağlıdır. Böylece yerel girişimci ve yerel halkın kalkınması da söz konusu olmaktadır.

Turizmin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için altyapı ve üstyapı olanaklarının konforlu hale getirilmesi gerekmektedir. En basit örnekle gidilecek destinasyona ulaşımın rahat olması gerekir. Ayrıca o bölgenin kanalizasyon, elektrik, su, doğal gaz ve telekomünikasyon altyapısı revize edilmekte, bundan tüm paydaşlar olumlu bir şekilde yararlanabilmektedir. Bu da yine turizmin olumlu ekonomik etkileri arasında değerlendirilmektedir.

Turizmin olumlu etkileri kadar olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bunlar kaçak ve sızıntılar, mevsimsellik, istihdam sorunları, fırsat maliyeti, enflasyon baskısı, aşırı bağımlılık ve talep dalgalanmasıdır. Kaçak ve sızıntılarda

Ünite 10: Turizmin Etkileri

satış işlemini gerçekleştiren aracı kurumların gelirin bir bölümünü kendi ülkelerine aktarmaları söz konusudur. Mevsimsellik sorunu Türkiye’de mevsimlik turizm faaliyetleri dolayısıyla en yaygın sorundur. Deniz kenarındaki oteller sadece yaz mevsiminde tam performans çalışmakta, özellikle küçük işletmeler kış sezonunda çalışmamakta ve ekonomiye katkı sağlamamaktadır. Bu durum aynı zamanda istihdam sorununu ortaya çıkarmaktadır. Mevsimsellik kalıcı istihdamın oluşturulmasında önemli bir engeldir. Yılın sadece belirli bir bölümünde çalışıldığından, emekliliğe esas kesintiler de çalışılan gün sayısından ödenmektedir. Buna bağlı olarak hem emeklilik için zorunlu çalışma gün sayısının doldurulmasında birtakım sorunlar yaşanmakta hem de emeklilikte alınan maaşların düşük olmasına neden olmaktadır. Üzerinde durulması gereken bir diğer sorun turizme aşırı bağımlılıktır. Talebin inelastik, arzın ise elastik yapıda olması sektörün krizlere karşı hassas olmasına yol açmaktadır. Turizme aşırı bağımlı destinasyonlarda Türkiye ekonomisi de olumsuz etkilenmektedir.

Turizmin Sosyal Etkileri

Turizm insan topluluklarının hareketlerinden oluştuğu için sosyal etkileri kaçınılmazdır. Turistler gittikleri bölgedeki yerli halkı, diğer turistleri ve çalışanları etkilemektedir. Bu da genel olarak turizmin sosyal etkileri altında değerlendirilmektedir. Sosyal ve kültürel yapının iç içe olduğu bu durumda sosyokültürel etkileşim turist-turist, turist-çalışan, turist-yerel halk ve çalışan-yerel halk olmak üzere hepsi arasında gerçekleşmektedir. Turistlerin sosyal ve kültürel yapıya etkileri şu unsurlar kapsamında değerlendirilmektedir:

- Turist sayısı
- Konaklama süresi
- Turistin kökeni
- Turistin ekonomik özellikleri
- Turistin etkinlikleri

Bölgesel anlamda dikkate alınması gereken değişkenler ise şunlardır:

- Bölgenin demografik özellikleri
- Ekonomik yapısı
- Yerel halkın turiste bakışı
- Mekânsal özellikler
- Kültürel özellikler
- Diğer sosyolojik özellikler

Turistlerin yöreye gelmesine bağlı olarak artan eğlence ve dinlence olanakları, yerel halkın normal yaşam biçimlerinin değişmesine veya bozulmasına, kültürel değerlerin ve mirasın korunmasına veya zarar görmesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla turizmin olumlu ve olumsuz sosyal etkileri olduğu söylenebilmektedir.

Turizmin olumlu sosyal etkileri yaşam kalitesini artırması, toplumsal bağların güçlenmesi ve kamu hizmetlerinin kalitesinin artmasıdır. Turizm bölgesel kalkınmayı

sağlarken çevrenin daha estetik hâle gelmesine de yardımcı olabilmektedir. Çevresel özelliklerin içinde fiziksel yapılar, parklar, bahçeler, yollar gibi alanlar ele alınabilir. Tüm bunların gelişimi insanların yaşam kalitelerini olumlu yönde etkileyebilmektedir. Toplumsal bağların güçlenmesine örnek olarak yöresel halk oyunlarının sergilendiği gösterilerin, turizme katkı sağlarken aynı zamanda toplumsal kimliğin güçlendirilmesine de yardımcı olması gösterilebilir. Kamu hizmetleri açısından ilk akla gelen olumlu özellik ise altyapının güçlendirilmesidir. Diğer bir ifade ile turizm sonucunda ortaya çıkan ve turistlerin konforunu ve güvenliğini geliştirmek amacıyla yapılan birçok yatırım, yerel halk tarafından da kullanılabilen ve halkın konforunun artmasına yardımcı olmaktadır.

Diğer taraftan turizmin olumsuz sosyal etkileri de bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi sosyal yağıdaki bozulmadır. Turistlerin ülkelerinden modern anlayışı yanlarında getirmeleri yerel halkın sosyal yağısını etkilemekte, yerel kültür dejenere olmaktadır. Bu değişimler aile yaşantılarına etki edebilmekte ve geleneksel aile yapılarında bozulmalara neden olabilmektedir. Turizmin bir diğer olumsuz sosyal etkisi suç oranlarının artmasıdır. Bunun en büyük nedenlerinden biri genelde harcayacak parası olan ve tatile gelirken yanında kamera, mücevher gibi değerli eşyalarını getiren turistlerin varlığının, suçlular için bir çekim gücü yaratmasındandır.

Turizmin Kültürel Etkileri

Kültürün tanımı incelendiğinde, aktarılan maddi ve manevi değerlerin toplum içinde gerçekleştiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile kültür sosyal yapının bir gerçeğidir ve sosyoloji ile doğrudan ilişkilidir. Öte yandan sosyal ve kültürel yapıların birbiri ile doğrudan ilişkili olduğu unutulmamalıdır. Turizmin sosyal yapıda yarattığı etkiler gibi, kültürel yapıda yarattığı etkiler de hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle ele alınmalıdır.

Turizmin olumlu kültürel etkileri dendiğinde yerel sanat ve zanaatlara ilginin artması, geleneksel kültürel faaliyetlerin canlanması, sosyal ve kültürel hayatın canlanması, yöresel mimari dokunun korunması ve yenilenmesi ile estetik ve kültürel değeri olan varlıkların ve alanların korunmasının teşvik edilmesi ele alınabilir. Bu kapsamda kültürel mirasın korunması ve kültürel değişimin geliştirilmesi mümkün olmaktadır. Kültürel mirasın korunmasında özellikle son yıllarda coğrafi işaretin alınması önemli göstergeler arasında sayılmaktadır. Festivaller, gelenek ve görenekler, müzeler, mutfak kültürü öğeleri gibi pek ok kültürel miras ögesine turizm sayesinde sahip çıkılmaktadır.

Kültürün bir diğer olumlu etkisi kültürel değişim ve bununla birlikte yaşanan hoşgörüdür. Turistlerin ve yerel halkın birbirlerinin kültürlerinden etkilenmesi ve beğendikleri kültürel unsurları, kendi bünyelerine katmaları gayet doğaldır. Bu etkileşim esnasında farklı motifler keşfedilebilmektedir. Turistlerin geleneksel kültürleri

Ünite 10: Turizmin Etkileri

gözlemlenmeleri ve takdir etmeleri, yerel halkın kendi kültürlerinden gurur duymalarını ve farklı yerel kültürler arasındaki kimliklere saygı göstermelerini sağlamaktadır. Bunlar özellikle azınlık olarak görülen grupların kültürlerine saygıyla bakılmasına yardımcı olmaktadır. ANZSAC törenleri turizmin kazandırdığı hoşgörü ortamının en önemli örneklerindedir.

Diğer taraftan turizmle birlikte kültürler arası çatışma yaşanabilmektedir. Genelde turist kabul eden bölge halkı turistlere anlayış gösterse de parasıyla her türlü özgürlüğü alabileceğini düşünen turistler ile yerel halk arasında önemli çatışmalar olabilmektedir. Özellikle her şey dâhil paket turlar ile belirli bölgelerde yoğunlaşan belirli ülke turistlerinin, tesislerde kendi ülkelerindeki yaşam tarzını, geldikleri ülkenin değerlerini ve sosyokültürel yapılarını göz ardı ederek etkileşimsiz sürdürmesi, bazı çatışmalara neden olabilmektedir. Bir diğer olumsuz unsur küreselleşmedir. Küreselleşme iyi yönleri bulunmakla birlikte temelde bakıldığında birbirine benzemeyi ve tektipleşmeyi beraberinde getirmektedir. Böylelikle küreselleşme zaman içinde yerel değerleri ve mirası yok eden bir unsur olabilmektedir. Bunun devamı olarak düşünülebilecek bir diğer olumsuz unsur standartlaşmadır. Özellikle uluslararası yemek zincirlerinde görülen bu standardizasyonla özgün mutfaklar kaybolmaktadır. Örneğin, Starbucks kafe zincirinin İtalya'nın özgün kahve kültürünü yok etme tehdidinden dolayı, bazı bölgelerde şube açması yasaklanmıştır. Öte yandan bazı bilim insanları kültürel değerlerin turizm ile buluşturulmasının kültürü metalaştıracağını, buna bağlı olarak bu değerlerin özgünlüğünün ve gerçekliğinin zaman içinde yok olacağını belirtmektedir. Bu da turizmin olumsuz kültürel etkileri arasında sayılmaktadır.

Turizmin Çevresel Etkileri

Çevre, fiziksel ve sosyal çevre olarak iki grupta ele alınmaktadır. Toplumsal (sosyal) çevre yukarıda ele alınmıştır. Bu bölümde ise fiziksel çevre unsurlarının olumlu ve olumsuz yönleri incelenmiştir.

Turizmin çevresel olumlu etkileri arasında doğal kaynakların korunması, arkeolojik alanların ve kültür varlıklarının korunması ve çevre ile ilgili altyapının gelişmesi gösterilmektedir. Bilindiği gibi turizm faaliyetlerinin bir bölümü doğa kaynaklıdır. Turizmin devam edebilmesi ve sürdürülebilir olması için bu doğal kaynakların korunması ve sonraki kuşaklara taşınması gerekmektedir. Dolayısıyla turizmin de devamlılığı açısından doğanın korunmasına büyük önem verilmektedir. Bu durum arkeolojik alanlar ve kültürel değerler için de geçerlidir. Turistik çekicilik unsurları olan bu değerlerin korunması için yönetimler tarafından azami dikkat gösterilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bu değerlerin envanteri tutulmaktadır. Bu varlıkların envanterlerinin tutulması, onların korunmasına yönelik olumlu bir adımdır. Bununla birlikte korumanın sadece envanterlerde ve kâğıt üstünde kalmaması gerekmektedir. Turizm kültür varlıklarından istifade ettiği

için bu varlıkların korunmasına yönelik önlemlerin alınmasını teşvik etmektedir. Çevre kirliliği açısından ise turistlerin beklentileri yönlendirici olmaktadır. Çoğunlukla turistlerin çevre bilincinin yüksek olması, yerel halkın temizlikle ilgili önlemleri almalarına ve kirliliğin azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca turistik tesislerde toplanan atıklar ayrıştırılmakta ve bunların geri dönüşümünden gelir elde edilmektedir. Turistik tesisler hem misafirleri olan turistler özelinde imajlarını korumakta hem de bu süreçten gelir kazanarak kârlı çıkabilmektedir. İşlerin organize bir şekilde yapılmasında, yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Turizm faaliyetlerinin varlığı hem katı atıklara hem de kanalizasyonlara yönelik altyapının geliştirilmesi için önemli bir unsurdur.

Diğer taraftan turizmin çevreye olumsuz etkileri de olabilmektedir. Turizmin olumsuz çevresel etkileri genellikle turistlerin çevresel kaynakları, çevrenin kendini yenileyebilmesine olanak vermeyecek şekilde fazla kullanmalarından kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda turizmin yarattığı olumsuz çevresel etkiler, şu başlıklar altında ele alınabilir:

- Su kaynaklarının aşırı kullanımı
- Arazilerin ve toprağın zarar görmesi
- Trafiğin artması, hava ve gürültü kirliliği
- Katı ve sıvı atıkların artması
- Görüntü kirliliği
- Biyolojik çeşitliliğin azalması
- Arkeolojik alanların ve kültür varlıklarının zarar görmesi.

